

НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ ІМЕНІ В.І. ВЕРНАДСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ

КОВАЛЬСЬКА ЛЕСЯ АНДРІЇВНА

УДК 930.2:94(477)«1941/1945»

**ДОКУМЕНТАЛЬНО-ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ
РАДЯНСЬКОГО РУХУ ОПОРУ В УКРАЇНІ (1941–1944 рр.)**

27.00.02 – документознавство, архівознавство

27 – соціальні комунікації

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня

доктора історичних наук

Київ – 2019

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису
Робота виконана у Донецькому національному університеті імені Василя
Стуса (м. Вінниця), Міністерства освіти і науки України

**Науковий
консультант:**

доктор історичних наук, професор
БЕЗДРАБКО ВАЛЕНТИНА ВАСИЛІВНА,
Київський національний університет культури і
мистецтв,
завідувач кафедри документознавства та
інформаційно-аналітичної діяльності

Офіційні опоненти:

доктор історичних наук, професор
ПИРІГ РУСЛАН ЯКОВИЧ
Інститут історії України НАН України,
головний науковий співробітник

доктор історичних наук, професор
КУЛЕШОВ СЕРГІЙ ГЕОРГІЙОВИЧ
Центральноукраїнський національний технічний
університет
професор кафедри суспільних наук,
інформаційної та архівної справи

доктор історичних наук, доцент
ЛЕВЧЕНКО ЛАРИСА ЛЕОНІДІВНА
Державний архів Миколаївської області,
директор

Захист відбудеться «26» грудня 2019 р. о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої
вченої ради Д 26.165.01 із захисту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора
(кандидата) наук у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського за адресою:
03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3.

Із дисертацією можна ознайомитися в читальному залі бібліотечнознавчої літератури
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського за адресою: 03039, м. Київ,
Голосіївський просп., 3.

Автореферат розіслано «26» листопада 2019 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат наук із соціальних комунікацій

Л. А. Литвинова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В умовах перегляду теоретико-методологічних засад науки, переосмислення подій Другої світової війни, руйнування історичних міфів, відкритого діалогу щодо складних сторінок минулого, дискусій проблемної історіографії документально-інформаційні ресурси радянського руху Опору в Україні отримують перспективи оновленого студіювання. Документи, втрачаючи оперативну чи інші функції, заради реалізації яких і створювалися, згодом набувають статусу важливого джерела ретроспективної інформації. Осмислення соціально-історичної дійсності та її документального вираження стає можливим із посиланням на класичні традиції і новітні теоретико-методологічні тренди історичного документознавства й архівознавства.

Важливим чинником актуальності дослідження виступають змістові домінанти історичного документознавства, архівознавства, які полягають у специфіці об'єктно-предметних сфер дисциплін, а саме: зосередженні уваги на створенні та функціонуванні документів за конкретно-історичних обставин, середовищі їх походження і побутування, подальшій організації зберігання документальних свідчень, забезпеченні інтелектуального доступу до них, методологічних підходах до реконструкції соціально-історичних і інформаційно-комунікаційних зв'язків українського суспільства в минулому й за нинішніх умов формування відкритого громадянського суспільства. Необхідність гармонійно поєднати наукові здобутки радянської, української, зарубіжної історичної науки, в т.ч. історіографії проблеми, також актуалізує звернення до документально-інформаційних ресурсів радянського руху Опору.

Міжгалузеві зв'язки історичного документознавства, архівознавства, джерелознавства, соціальних комунікацій вплинули на предметну сферу вивчення документа як феномена часу, об'єкта пізнання, джерела й засобу передачі інформації. Відбулося зміщення уваги дослідника на умови та закономірності появи, комунікаційну спрямованість, розроблення класифікаційних схем, з'ясування змістового і функційного навантаження, історичного значення документів. Незаангажоване впровадження в науковий обіг документально-інформаційних ресурсів радянського руху Опору, розкриває суспільно-політичні, управлінські, соціокомунікаційні, ідеологічні обставини формування документальної спадщини у складних умовах війни.

Документальне вивчення темарію Другої світової війни й окремих її аспектів передбачає залучення максимальної кількості інформаційних ресурсів, попри обмеженість доступу українських дослідників до документів російських архівів, а також тих країн, що перебувають в орбіті впливу Російської Федерації, пов'язаного з політичними мотивами й небажанням знімати з воєнних документів гриф «таємно». Натомість актуалізуються перспективи реалізації проблемно-тематичних досліджень завдяки залученню в науковий обіг історичної документальної спадщини інших зарубіжних країн. Стрижневим завданням сучасного історичного документознавства, архівознавства є з'ясування об'єктивної дійсності, відображеної в

документально-інформаційних ресурсах. Виявлення, систематизування, комплексне студіювання і узагальнення результатів, зокрема з'ясування об'єктивності змісту, оригінальності, достовірності документальних ресурсів партизансько-підпільного руху – важлива умова незаангажованого висвітлення суперечливих питань радянської історії України.

Сучасний розвиток історичного документознавства й архівознавства створює умови для новітнього вивчення документально-інформаційних ресурсів, розширюючи дослідницьке поле соціокомунікаційної науки. Верифікація наявного масиву історичних документів дає можливість встановити достовірність документального комплексу, що виступає фіксованим свідченням соціально-історичного досвіду Другої світової війни. Теоретико-методологічне переосмислення дослідницької проблеми має науково-практичне, суспільно-політичне значення та відкриває нові горизонти історико-документознавчого й архівознавчого дискурсів у гуманітаристиці, відповідає науковим запитам у розробленні дискусійних питань минулого на підставі залучених документальних ресурсів.

Такий підхід дозволяє розв'язати проблему інтегрованої реконструкції системи документально-інформаційних ресурсів через з'ясування зв'язків, адитивності, ієрархії, логіки побудови її складових, інформативності різних видів документів, що репрезентують діяльність радянського руху Опору.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження здійснено в рамках науково-дослідної теми «Інформаційна підтримка управління підприємством у сучасному комунікаційному просторі» (2017–2018 рр., шифр ініціативної теми І-НДР 0117U000945) та науково-дослідної теми «Трансформації бібліотек в глобальному інформаційному суспільстві» (2019–2020 рр., шифр ініціативної теми І-НДР 0119U100898) кафедри інформаційних систем управління Донецького національного університету імені Василя Стуса (м. Вінниця).

Мета дисертації полягає в тому, щоб на основі вивчення залучених до роботи історичних документів, проблемно-тематичної історіографії, керуючись новітньою методологією, дослідити документально-інформаційні ресурси радянського руху Опору в Україні періоду Другої світової війни, скласти загальну систему її зовнішніх, внутрішніх елементів і характеристик, виявити особливості, з'ясувати ефективність методів наукової критики, спрямованих на об'єктивізацію знань, дослідницьких результатів.

Досягнення мети потребує послідовного вирішення таких комплексних завдань:

- з'ясувати рівень науково-теоретичного розроблення теми в українській і зарубіжній науці;
- виявити й опрацювати комплекс документально-інформаційних ресурсів партизансько-підпільного руху;
- визначити методологічний інструментарій дослідження, а також систему загальнонаукових, історичних та спеціальних методів історико-документознавчого, архівознавчого і соціокомунікаційного дослідження;

- охарактеризувати теоретичні основи пізнання документального ресурсу як джерела інформації, запропонувати класифікаційну схему документів, визначити інформаційно-комунікаційні можливості документального корпусу за темою дослідження;

- розкрити історико-документознавчі особливості різних груп документів із питань управління і функціонування партизанського та підпільного руху;

- дослідити інформаційно-комунікаційну спрямованість документів особового походження та узалягнення від цього їх характеристик;

- виявити інформаційний потенціал аудіовізуальних документів партизансько-підпільних реалій;

- встановити загальні особливості документаційної системи та специфіку видового складу документально-інформаційних ресурсів радянського руху Опору Другої світової війни; узагальнити результати вивчення документів, дати комплексну характеристику їх складу і змісту, оцінити інформаційні можливості джерел щодо розкриття політичних, соціально-економічних, правових та інших аспектів умов побутування людини, суспільства, держави воєнного часу.

Об'єктом дослідження є документально-інформаційні ресурси з історії радянського руху Опору України в Другій світовій війні.

Предметом дослідження є створення та функціонування документів радянського руху Опору на українських землях часів Другої світової війни; їх інформаційно-комунікаційні особливості, зовнішні (фізичні) й внутрішні (семантичні, семіотичні, прагматичні) характеристики, загальні риси і специфіка, актуальне й потенційне дослідницьке значення.

Хронологічні межі дослідження. Хронологічно тема дослідження охоплює 1941–1944 рр. Вибір нижньої хронологічної межі зумовлено створенням партизанських загонів у 1941 р. на території Української РСР; верхньої – процесами, започаткованими постановою політбюро ЦК КП(б)У від 23 грудня 1944 р. про розформування Українського штабу партизанського руху (УШПР) та основних партизанських з'єднань і утворення комісії ЦК КП(б)У для складання звіту про діяльність штабу й оперативного керівництва радянськими партизанськими загонами на території Чехословаччини і Угорщини до їх остаточного розформування та перепідпорядкування частинам РСЧА впродовж 1945 р. Події у визначених хронологічних межах зумовили появу документів за авторством військовиків, учасників партизанського й підпільного руху, державних органів влади з питань діяльності партизансько-підпільних формувань та згортання їх продукування. Водночас документи особового походження, аудіовізуальні документи значно розширюють верхню хронологічну межу, оскільки подібний документальний масив архівувався як в умовах радянського повоєння, так фондується й за часів незалежної України.

Джерельна база дослідження. Для роботи над темою дисертації залучено значний документально-інформаційний ресурс, зокрема Національного архівного фонду. Комплекс джерел інформації складають різні за своїм призначенням, авторством, змістом, типом, видом документи, які відклалися історично, є чисельними і різноманітними. У дисертації використано

інформаційний потенціал документів, більш ніж ста фондів архівів: *центральных* – ЦДАГО України, ЦДАВО України, ЦДАМЛМ України, ЦДКФФА України ім. Г. Пшеничного; *галузевих* – ГДА СБУ; Державного архіву Автономної Республіки Крим, а також *державних архівів* – Вінницької, Дніпропетровської, Донецької, Житомирської, Запорізької, Івано-Франківської, Кіровоградської, Луганської, Миколаївської, Одеської, Полтавської, Рівненської, Сумської, Харківської, Херсонської, Хмельницької, Черкаської, Чернівецької областей; *зарубіжних* – Російського державного військового архіву, Російського державного архіву соціально-політичної історії, Центрального архіву Міністерства оборони РФ, Архіву Президента РФ; фондів колекцій Національного музею історії України у Другій світовій війні, Меморіального комплексу Національного музею історії України та ін. Виявлено і залучено інформаційний потенціал архівних фондів періодики; опублікованих збірників архівних документів; електронних архівних виставок; спогадів, щоденникових записів; кінохроніки, художніх і документальних фільмів, сучасних відеозаписів; значний обсяг архівних одиниць обліку фото-, фонодокументів.

Методи дослідження. Застосування в дисертації наукових, історичних, історико-документознавчих, архівознавчих, джерелознавчих методів дозволило розкрити концепційні підходи до вивчення документально-інформаційних ресурсів. Комплекс методів зумовив логічну послідовність викладу тексту, структурування проблемних напрямів вивчення різноманітних історичних документів як джерел інформації. Емпіричний метод дав змогу залучити до критичного аналізу значний фактичний матеріал документальних ресурсів радянського руху Опору. Порівняльно-історичний метод дозволив виявити схожість і відмінність між явищами, фіксованими в документах, визначити генетичну спорідненість, загальне й специфічне в їхньому розвитку. Історичне пізнання документів передбачає застосування ретроспективного методу, який розкриває причинно-наслідковий розвиток подій у реальному часі. Описово-нарративний метод виражає динаміку подій у діяльності радянських партизанів і підпільників, відображену в документальному ресурсі. Метод евристики використано для теоретичного розроблення моделі пошуку документальної джерельної інформації. Аналітико-синтетичний метод дозволив реконструювати історію, структуру і зміст документально-інформаційних ресурсів за темою дисертації. Археографічний метод сприяв вивченню архівних документальних інформаційних ресурсів з метою залучення їх до наукового та соціокультурного обігу. Важливе місце посів неографічний метод, який уможливив точний розгляд змісту документа, вивчення особливостей його оформлення й фіксації інформації, образу автора. Метод термінологічного аналізу застосовано для з'ясування сутності концепційних термінів: «документ», «документально-інформаційний ресурс», «джерело» та ін. Статистичний метод використано при вивченні документів звітності діяльності партизанських загонів, підпільних груп. Методологічну конструкцію доповнюють архівознавчі принципи і методи, оскільки головним об'єктом вивчення є документально-інформаційні ресурси, які зберігаються в архівних

установах. За допомогою соціокомунікаційного методу з'ясовано особливості висхідного, низхідного руху документальної інформації.

Наукова новизна отриманих результатів дисертації визначається історико-документознавчою парадигмою дослідження радянського руху Опору. У дослідженні *вперше*:

- обґрунтовано методологічний інструментарій історико-документознавчого, архівознавчого студіювання теми; умотивовано застосування загальних філософських, історичних, спеціальних, соціокомунікаційних методів вивчення документально-інформаційних ресурсів;

- досліджено умови функціонування управлінської документації в умовах воєнних дій та її значення для створення надзвичайних органів управління партизанським та підпільним рухом; аргументовано схему класифікування різних видів документів партизансько-підпільного руху; розкрито інформаційно-комунікаційний потенціал тематичних документальних ресурсів;

- проаналізовано специфіку документа як феномена часу й реального об'єкта пізнання; встановлено видові особливості документально-інформаційних ресурсів партизансько-підпільного руху й запропоновано класифікаційну схему залучених документів; з'ясовано управлінські, соціально-комунікаційні, інформаційні та інші змістові аспекти документальних ресурсів, особливості їх функціонування, значення як джерел інформації для розкриття системи цінностей, моралі, мотивів і стереотипів людської поведінки у складних умовах війни;

- встановлено загальні риси та специфіку різних видів документальних ресурсів; через призму документально-інформаційних ресурсів відтворено соціально-історичну реальність воєнних років, здійснено документальну реконструкцію соціально-ієрархічного конструкту та інформаційно-комунікаційних зв'язків радянського руху Опору.

Удосконалено:

- опрацювання документально-інформаційних ресурсів партизансько-підпільного руху як об'єкта реальної дійсності й інформаційного явища історичної епохи; процес залучення до консолідованого документально-інформаційного корпусу функційно-специфічних історичних документів; виявлення їхньої текстологічної та візуальної інформативності, ретроспективних комунікаційних властивостей між минулим і сучасністю;

- дослідження інформаційно-комунікаційної спрямованості документів особового походження як рефлексії на соціокультурне середовище; видові відмінності документів особового походження за специфікою адресної комунікації;

- виявлення методологічних особливостей встановлення інформаційного потенціалу аудіовізуальних документів партизансько-підпільних реалій як конкретного об'єкта історико-документознавчого пізнання; класифікацію таких документальних ресурсів за способом технічної, технологічної фіксації соціально-історичної інформації, матеріалами збереження, методикою опрацювання, жанровими особливостями.

Набуло розвитку:

– студіювання історіографії дослідження завдяки залученню теоретичних праць з історичного документознавства, архівознавства задля встановлення повноти вивчення управлінської документації, документів особового походження, аудіовізуальних документів з позицій історико-документознавчої, архівознавчої наук.

Практичне значення отриманих результатів дисертації полягає в можливості застосування інформативності залученого документально-інформаційного ресурсу, теоретичних положень і висновків у подальших дослідженнях і підготовці курсів з історичного документознавства, архівознавства, розробленні соціокомунікаційних аспектів радянського руху Опору. Узагальнена інформація буде корисною в експозитарній діяльності музейних інституцій України у частині документальної систематизації артефактів Другої світової війни, створенні нових виставкових проєктів і освітніх програм, написанні текстів екскурсій, лекцій і публікацій. Тематика дисертаційної роботи набуває актуальності в патріотично-виховній роботі сьогодення, слугує вихованню молодого покоління і зміцненню української державності.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота виконана самостійно. Викладені наукові ідеї, авторський підхід до розроблення теоретичних положень, узагальнені висновки і запропоновані рекомендації належать здобувачеві одноосібно. Результати, викладені в дослідженні і оприлюдненні у наукових фахових журналах України, виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз, спеціалізованих часописах іноземних держав, отримані авторкою особисто. Докторська дисертація не містить матеріалів кандидатського дослідження за темою «Сільське господарство Донбасу в роки Великої Вітчизняної війни (1941–1945 рр.)».

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення дисертаційного дослідження пройшли широке та ґрунтовне апробування, обговорення на засіданнях кафедри інформаційних систем управління Донецького національного університету імені Василя Стуса (м. Вінниця) та кафедри документознавства й інформаційно-аналітичної діяльності Київського національного університету культури і мистецтв (м. Київ). Наукові результати відображено в доповідях і виступах авторки на міжнародних, всеукраїнських, регіональних науково-теоретичних, практичних конференціях, організованих закладами вищої освіти й академічними установами, у т. ч. – *міжнародні*: «Україна в Великій Отеченственой войне: осмысление прошлого – взгляд в будущее» (Донецьк, Україна, 2009 р.), «Проблемы истории массовых политических репрессий в СССР» (Краснодар, РФ, 2011 р.), «Україна у Великій Вітчизняній війні: осмислення минулого – погляд у майбутнє» (Донецьк, Україна, 2011 р.), «Тоталітаризм у повоєнній Європі» (Горлівка, Україна, 2013 р.), «Донбас ніхто не ставив на коліна...» (Донецьк, Україна, 2013 р.), «Гуманітарна освіта в технічній цивілізації ХХІ ст.: в пошуках педагогічної рівноваги» (Варшава, Польща, 2017 р.), «Інформація та соціум» (Вінниця, Україна, 2017 р., 2018 р., 2019 р.), «Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку» (Харків, Україна, 2017 р.), «Сучасні тенденції

міжкультурної комунікації» (Варшава, Польща, 2017 р.), «Sens dojrzwania i młodości» (Варшава, Польща, 2018 р.), «Сучасні тенденції міжкультурної комунікації: безпека держави та людини» (Варшава, Польща, 2018 р.), «Інформація, комунікація та управління знаннями у глобалізованому світі» (Київ, Україна, 2019 р.); «Термінологія документознавства та суміжних галузей знань» (Київ, Україна, 2019 р.); *всеукраїнські*: «Людина у структурах повсякдення в історії України» (Луганськ, Україна, 2011 р.), «Проблеми розвитку документно-інформаційних систем у сучасному інформаційно-комунікаційному середовищі» (Рівне, Україна, 2018 р.), «Соціально-гуманітарні науки та сучасні виклики. Секція V Досягнення науки в галузі культурології, документознавства та соціальних комунікацій» (Дніпро, Україна, 2018 р.); *регіональні*: «Война в истории и судьбах народов юга России» (Ростов-на-Дону, РФ, 2011 р.), Наукова конференція «Київські філософські студії-2018» (Київ, Україна, 2018 р.); *локальні університетські*: наукові конференції науково-педагогічних працівників Донецького національного університету імені Василя Стуса за підсумками науково-дослідної роботи (м. Донецьк, м. Вінниця, Україна, 2008 р., 2011 р., 2012 р., 2019 р.).

Публікації. Результати дисертаційного дослідження, його теоретичні узагальнення викладено у 54 наукових працях, а саме: у двох монографіях (одноосібній та у співавторстві); 45 наукових публікаціях, у т.ч. 25 статтях у наукових фахових виданнях України, 3 статтях у фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз, 4 статтях у зарубіжних виданнях, 13 публікаціях апробаційного характеру; 7 працях, що додатково відображають результати дослідження.

Обсяг і структура дисертації зумовлені метою, завданнями, змістовою частиною та методологічною базою дослідження. Дисертація складається з титульного аркуша, анотації українською і англійською мовами, списку публікацій здобувача за темою, змісту, переліку умовних позначень, вступу, п'яти розділів (вісімнадцяти підрозділів), висновків до розділів, основних висновків, списку використаних джерел та літератури (1 683 назви) на 158 сторінках, додатків на 69 сторінках. Дисертація обсягом 597 сторінок, з яких основний текст становить 370 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми, її актуальність і наукове значення дослідження. Визначено об'єкт і предмет вивчення теми, означено хронологічні межі наукової роботи, сформульовано мету і завдання дослідження, умотивовано методологічні підходи до їх реалізації. Доведено наукову новизну та можливість практичного застосування отриманих результатів, представлено апробацію наукових здобутків.

У **розділі 1 «Стан наукового розроблення та джерельна база теми»** проаналізовано рівень наукового освоєння історичних документів як джерела інформації, подано основні документальні комплекси Національного архівного фонду України, обґрунтовано теоретико-методологічні засади дослідження.

В українській науці спостерігається тенденція до зосередження уваги здебільшого на соціальних, економічних, політичних процесах років Другої світової війни. Натомість виявлення, аналіз, систематизація, з'ясування соціально-історичної інформаційності документальних ресурсів радянського руху Опору не отримало належного комплексного вивчення. Залишається малодослідженим масив документів з організації, керування, діяльності й повсякдення партизанських, підпільних загонів тощо. В історіографії другої половини ХХ століття умовно виокремлюються радянський і пострадянський хронологічні періоди вивчення теми, запропоновані істориками кінця століття. Наразі їх варто доповнити українським і зарубіжним дискурсами. У роки війни з метою розстановки ідеологічних акцентів з'явилися перші збірники документів, які включали щоденникові записи, витяги зі звітних документів, листівки тощо. Після закінчення війни, одночасно з експертизою, цензуруванням, систематизацією й опрацюванням архівних фондів, відбувався відбір документів для видання окремих тематичних збірників. На межі 1960–1970 рр. спостерігається тенденція видання багатотомних праць, що не відзначались попередньою ґрунтовною евристичною роботою, компаративними студіями, здебільшого базувалися на раніше опублікованих архівних документах і мали уривчастий характер. Проривом в освоєнні теми й ілюстративному чи доказовому підкріпленні її документами стали розвідки І. Белявського, В. Кардіна, Ф. Каревського, А. Курносова, Т. Логунової, С. Мінца, М. Новікової, О. Пронштейна, Є. Сенявської, М. Черноморського та ін. Проте при відборі документів домінував суб'єктивний підхід автора, який перебував під впливом радянської ідеології, пропаганди. Тематичні розвідки, збірники документів представлені у межах панівної в той час концепції історичного процесу. Паузою в науковому опануванні документальних ресурсів стали 1980–1990 рр., яким властивий відхід від партизанської радянської тематики та її документальних свідчень. Виняток складають поодинокі праці, наприклад, А. Чайковського, котрий на початку 1990-х рр. запропонував нове історичне, історіографічне бачення цих подій Другої світової війни. Головний зміст оновленого прочитання історії полягав в акценті на радянській складовій партизансько-підпільної боротьби, що не мало нічого спільного з національно-визвольним рухом українців. Втрата чільності наукової теорії й методології марксизму-ленінізму зумовила пошук інших теоретико-методологічних основ інтерпретації документально-інформаційних ресурсів Другої світової війни. Дослідники почали більше уваги приділяти вивченню тематичних документальних комплексів, розкривати замовчувані раніше факти, процеси радянського періоду історії України, формуючи інший дискурс наративу Другої світової війни.

Українську історіографію радянського руху Опору визначили новітні тенденції соціальної історії, що зумовило формування нових напрямів і тематики історико-документознавчих, архівознавчих, археографічних студій. Активізується археографічне опрацювання документального масиву радянського руху Опору, публікуються різні тематичні збірники документів, оприлюднюються мемуарні твори, фотоальбоми тощо. Із-поміж таких укажемо

на тематичні документальні збірники, упорядкованих О. Гогунем, І. Дерейком, І. Капасем, А. Кентієм, В. Лозицьким, О. Потильчаком та іншими провідними спеціалістами. Ними встановлено необхідність масштабного й глибинного осмислення наявних історичних досліджень та документального корпусу з історії радянського руху Опору в Україні. Із розширенням соціально-історичного, наукового знання постала проблема з'ясування міри об'єктивності заповнення документально-інформаційних ресурсів у висвітленні суперечливих питань Другої світової війни. Залучення джерельного масиву архівних установ ФРН, інших країн визначається як перспективне завдання формування цілісного історико-документознавчого, архівознавчого бачення радянського руху Опору.

Важливою складовою дослідження є представлення феномену документа як джерела інформації та засобу комунікації. Теоретичним підґрунтям документознавчого пошуку стали праці українських і зарубіжних дослідників: М. Бакленда, В. Бездрабко, Г. Боряка, Дж. Брауна, К. Двоєносової, Л. Дубровіної, С. Кулешова, Л. Левченко, Н. Мандральської, Г. Папакіна, Є. Плешкевича, В. Різуна, В. Стрельського, О. Холода, К. Шеннона та ін. Через призму історико-документознавчих, архівознавчих знань і методів розкрито інформаційний потенціал студійованих документальних ресурсів, кількісні, якісні, ціннісні характеристики, властивості ретроспективної інформації, її суб'єктивізація авторською позицією та об'єктивний факт існування, умови виникнення та функціонування до потрапляння в архів чи інше місце зберігання й зміни статусу побутування.

Проблеми методології досліджень джерел інформації, зокрема й Другої світової війни розглядаються у працях М. Варшавчика, М. Вернера, Е. Веттера, Р. Водака, Я. Калакури, В. Кабанова, В. Козлова, Я. Лур'є, О. Медушевської, М. Мейєра, Р.-Д. Мюллера, О. Пронштейна, І. Реброва, С. Тічера, Дж. Фуллера, Р. Чепайтене та ін. фахівців. Переосмислення подій Другої світової війни та їх інтерпретації, виявлення інших ракурсів бачення знайомої теми в межах української історичної науки представлено в дослідженнях О. Лисенка, І. Патриляка, А. Чайковського та ін. Висвітлення документально-інформаційного потенціалу архівних, бібліотечних, музейних установ здійснено у працях Г. Боряка, Л. Дубровіної, К. Лобузіної, Л. Левченко, Р. Пирога, Л. Приходько та ін.

Помітним інформаційним ресурсом є спогади безпосередніх учасників, свідків подій німецько-радянської війни і радянського руху Опору. Додаткову текстологічну та візуальну інформаційність надають документи особового походження, аудіовізуальні документи як рефлексія на соціокультурне середовище, обумовлене воєнними подіями та повоєнним часом. Документи розглядаються в безпосередній емпіричній даності як об'єкт реальної дійсності, явище певної історичної епохи. Такі документально-історичні ресурси, зібрані в архівних, музейних і бібліотечних фондах, формують уявлення про багатогранність історичного процесу. На наукових пошуках позначився активний процес декомунізації в суспільному житті України та започаткування дискурсу з уточнення тематичної термінології.

Методологічні засади і методи дослідження визначаються особливою природою документів радянського руху Опору воєнних років, їх специфікою як комунікатив у соціокомунікаційних системах, практичною дієвою складовою в керуванні, частиною культурної, суспільної пам'яті, спогаду. Актуальною є потреба визначити поняттєво-категорійні межі дослідницької проблеми, з урахуванням часової віддаленості та специфіки сприйняття документної інформації. У дисертації застосовано комплекс загальнонаукових, історичних, спеціальних історико-документознавчих, архівознавчих, соціокомунікаційних методів. З огляду на особливості об'єктно-предметної сфери дослідження було залучено такі методи: емпіричний, описово-нарративний, порівняльно-історичний, причинно-наслідковий, ретроспективний, археографічний, неографічний, соціокомунікаційний, а також методи евристики, аналізу і синтезу, термінологічного аналізу, архівознавчі принципи і методи та ін., що уможливили адекватне розкриття теми, реалізацію мети і завдань дисертації, одержання обґрунтованих висновків.

Запропонований методологічний інструментарій дозволив розкрити сутність і специфіку документів як історичного інформаційного ресурсу, обґрунтувати класифікування джерел інформації, означити атрибутивну, структурну, функційну властивості кожної групи, встановити їх значущість та інформаційний потенціал.

Розділ 2 «Документальна парадигма радянського руху Опору» присвячено науково-теоретичному дослідженню закономірностей документотворення, вивченню документа як соціокультурного феномену, природи документальної інформації. Обґрунтовано видові особливості і класифікацію документів, означено інформаційний вимір документа та його комунікаційні властивості.

Документально-інформаційний ресурс як об'єкт наукового дослідження знаходиться на стику методологічних напрямів історичного документознавства й архівознавства. Спільним об'єктом вивчення є документ, середовище його створення, функціонування та побутування. До прикладних тем науки про документ належить аналіз динаміки потоків документів, вирішення проблем їх класифікування, вивчення аспектів функціонування, зберігання, організації доступу до інформації тощо.

Грунтовні праці з вивчення специфіки різних видів документів належать таким авторам: В. Бездрабко, Г. Боряк, Т. Ємельянова, В. Кабанов, С. Кулешов, Н. Кушнарєнко, В. Магїдов, Є. Плешкевич, Л. Приходько, О. Синєокий, А. Сокова, Г. Швецова-Водка та ін. Розглянуті дослідження подають дихотомічне бачення феноменів «документ» vs «інформація», «документально-інформаційний ресурс», що розширює межі історичного документознавства. Аналіз концепцій проблемно-теоретичного поля дисертаційного дослідження дозволив означити зміст категорії «документально-інформаційний ресурс» як продукту зафіксованого інформаційного обміну, що у знаково-понятійній, зображальній формах передає інформацію про соціально-історичну реальність, містить інформаційне вираження автора документа, використовується для образно-логічної реконструкції минулого.

Класифікування документально-інформаційних ресурсів є необхідним процесом організації наукового пошуку. Основу схеми становлять класифікаційні концепції документознавства, архівознавства і джерелознавства запропоновані українськими й зарубіжними дослідниками. Тематичну систематизацію документальних джерел обґрунтовано на єдиних принципах і критеріях. Проте узагальненої універсальної схеми класифікування не існує. Тому представлені в дисертаційній роботі документально-інформаційні джерела структуровано відповідно до теми й завдань дослідження. Класифікацію документів руху Опору здійснено за властивими суттєвими спільними відзнаками. Це дозволило виявити в документальних ресурсах найбільш значимі ознаки, властивості, встановити закономірності й особливості утворення, обґрунтувати подальший вибір методів їх опрацювання, використання й введення в науковий обіг. Документально-інформаційні ресурси доцільно поділяти на писемний та аудіовізуальний види. Подальше структурування документів у межах визначених видів проведено за принципом походження і матеріальним носієм, що дозволило розкрити закономірності виникнення, функціонування, міру їх впливу на історичні процеси та явища воєнних років.

Розкриття подій радянського руху Опору спирається на вивчення процесу появи і функціонування документів, їх особливості як джерела інформації, структуру і функцію документально-інформаційних ресурсів, реконструкцію документальних соціокомунікаційних зв'язків. Документальна історична інформація є свідченням подій, основою розуміння загальних інформаційних процесів, фактів, явищ за екстремальних умов побутування особи, суспільства, держави.

Документи виступають ілюстрацією минулого у вигляді документально зафіксованих інформаційних фактів. Документально-інформаційні ресурси відображають рівень залучення партизансько-підпільного руху в загальний інформаційно-комунікаційний процес, свідчать про його наукову, соціально-історичну цінність. Розуміння інформаційного виміру документів партизансько-підпільного руху стикається з низкою факторів, які слід враховувати в конкретному науковому пошуку.

Встановлено, що інформація, документація та комунікація виступають взаємозалежними явищами буття. Інформаційну складову документації представляють знакові системи і коди, що уможливають передачу і сприймання інформації. Комунікаційні акти, реалізовані у документній формі, спровоковані метою, мотивами їх авторів і засобами, що ними застосовувалися. Наголошено, що ефективність документальної комунікації забезпечують такі елементи: джерело, автор інформації, середовище поширення змісту, розсіювання, інформаційний «шум», напрям руху інформації, адекватність її сприйняття реципієнтом тощо. Значення документації в соціальній комунікації обумовлено семантичністю, спрямованістю, цінністю, актуальністю, унікальністю та іншими властивостями інформації.

У розділі 3 «Особливості управлінської документації» висвітлено специфіку формування і функціонування документально-інформаційних

ресурсів управлінської документації (організаційно-розпорядчої, планово-облікової, контрольної-звітної документації), які становлять найбільш репрезентовану групу архівних документів. Їх роль у науковому пошуку визначається значущістю зафіксованих інформаційних даних, функціонуванням та впливом на розвиток історичних подій.

Документально-інформаційні ресурси Другої світової війни відображають громіздку структуру радянських державних органів документотворення. Особливо це простежується в перші роки війни, коли проявилися недостатність та неефективність рішень щодо розбудови оборони держави. Стан системи адміністрування в державі позначився на формі й змісті документів, на їх кількості, якості, плутаності, дубльованості інформації, оперативності й результативності. Неефективність прийнятих і задокументованих політбюро ЦК компартії перших військово-політичних рішень зумовили створення нових органів влади, що організовували життя держави в мобілізаційному режимі військового авторитаризму, за суворо унормованого порядку включення до мілітаризованої моделі цивільної сфери всіх складових суспільства. Історико-документознавча й архівознавча систематизація управлінської документації радянського руху Опору допускає її умовний виклад за класифікаційною схемою.

Вивчення документів органів влади й управління доводить, що документально-інформаційні ресурси формувалися у складних умовах організації партизанського руху, міського підпілля, створення мілітарної структури керівництва, підпорядкування його єдиній системі керування, планування, регулювання й контролю діяльності. Надзвичайність та екстремність рішень влади відобразилася в неупорядкованості документообігу перших років німецько-радянської війни, створенні подібної інформації різними владними структурами, оскільки керуванням партизансько-підпільною діяльністю опікувалися компартія, органи безпеки та внутрішніх справ, військові структури. Це вносило хаос у продукування, види, назви документів, їх управлінське спрямування й адресування до виконання. Але зі створенням та централізацією керування партизанським, підпільним рухом у вигляді штабів було зліквідовано низку недоліків в організації, характерних для початкового етапу, досягнуто необхідної координації дій партизанських формувань різних типів, вирішено організаційні й технічні проблеми, забезпечено тісну та оперативну взаємодію з військовим керівництвом, отримано територіальну концентрацію партизанських сил тощо.

Цінність інформаційного потенціалу управлінських документів Другої світової війни не викликає заперечень і є обов'язковим елементом наукової розвідки. Соціально-історична інформація документально-інформаційних ресурсів допомагає відтворити картину становлення партизансько-підпільного руху, унаочнити процес формування органів його управління і встановити результативність їх діяльності. В умовах війни для документообігу Державного комітету оборони, Ставки верховного головнокомандування характерним було поєднання чи заміщення повноважень різних структур радянської влади: законодавчої, виконавчої, партійної та громадської, військово-оперативної.

Переважна більшість документів вищих органів влади Союзу РСР у роки німецько-радянської війни була засекречена, призначена до користування інформації вузьким колом споживачів. Ці документи вимагають специфічного підходу до їх історико-документознавчого вивчення, загалом наукової критики. Встановлено, що такі документально-інформаційні ресурси складно структурувати за принципом поділу органів і гілок влади, вони не мають чітких ознак класифікації, що пояснюється їх екстремністю та надзвичайністю.

Управлінська документація організаційно-розпорядчого характеру потребує комплексного вивчення. За організаційною документацією відтворено порядок функціонування військових структур у галузі управління радянським партизансько-підпільним рухом. Встановлено, що через цей вид документів реалізувалися норми адміністративного і цивільного права, які були правовою основою діяльності партизанських формувань і підпільних організацій. Розпорядчі різнорівневі документи в межах визначених компетенцій реалізували магістральну лінію вищого керівництва радянської держави з питань постановки конкретних завдань, визначали їх часові межі та відповідальність. Організаційно-розпорядчі документи (протоколи, стенограми) відображали функціонування державних і політичних структур в умовах боротьби в тилу ворога, засвідчували виконання завдань, складність реалізації партизансько-підпільної діяльності. Протоколи та стенограми колегіальних зібрань учасників радянського руху Опору транслюють їх пропагандистський характер, окреслюють ідеологічні межі діяльності окремих соціальних груп, настанови та політичні заклики до відповідної діяльності, показують намагання влади поширити контроль за документальним фіксуванням подій та явищ. Службове листування як документальне свідчення тогочасного життя, зафіксоване в листах, телефонограмах, шифрограмах, реалізувало поточну оперативну комунікацію й обмін інформацією між партизанськими і військовими структурами, ДКО, ставкою верховного головнокомандування, Українським штабом партизанського руху, іншими органами керування. Розглянутий блок організаційно-розпорядчої документації відображає структурно-ієрархічну модель й мілітарно-партійне вираження управління радянською партизансько-підпільною діяльністю в умовах Другої світової війни.

Планова документація як джерело управлінської інформації представляє специфіку та напрями роботи відповідних відділів штабів по військових радах фронтів та центральних органах керування радянським рухом Опору в Україні. Такі документи мають історико-документознавчу й архівознавчу цінність, оскільки продукувалися вищими органами керівництва партизанського та підпільного руху і розроблялися на основі даних розвідки стосовно конкретної ситуації, що посилює історичну значущість, поданої в них інформації. В окрему групу за специфікою зафіксованих даних проведення обліку матеріально-технічного оснащення партизанів та підпільників, особового складу, бойових операцій і трофеїв виокремлено облікову документацію. Встановлено, що на початковому етапі німецько-радянської війни облікова документація оформлювалася у довільній формі. Це зумовлено відсутністю формулярних

вимог на місцях до такого документа. Зі встановленням та функціонуванням структури управлінської вертикалі введено відповідні форми облікової звітності, з чітким набором реквізитів та вимогами оформлення.

Управлінська документація переконливо свідчить про широке проникнення контролюючої функції в усі сфери життєдіяльності суспільства, соціальних груп воєнного часу. Документи контрольно-звітнього характеру як джерела інформації мають виражені соціальні властивості, а їх тематичне вивчення дозволило встановити соціально-історичні особливості організації та функціонування радянського руху Опору. В оформленому вигляді адресована вищим керівним структурам партизансько-підпільна документація має автора, мету, завдання, об'єкт виконання, бачення конкретних результатів, містить адресованість. Встановлено, що недоліками таких документальних ресурсів, які продукувалися в умовах воєнної дезорганізації діловодства радянських органів влади, є деяка безсистемність, довільний спосіб подання інформації, часто неформалізовані виклад, мова і стиль, що ускладнює історико-документознавчий аналіз. Характерними рисами тоталітарного радянського суспільства були всеохопний контроль населення, поширення доносів і наклепів. У силу мілітарного характеру партизанської, підпільної діяльності контроль слугував обов'язковою ланкою керування.

Окремо виділено документальні статистичні відомості як чисельне вираження соціально-історичної інформації, що відображають закономірності суспільного життя через кількісні показники. Партизанська і підпільна статистика воєнних років становила окремий елемент звітної документації, яка часто кон'юнктурно спотворювала відомості намагаючись прикрасити дійсний стан речей і показати результативність радянського руху Опору. Це ускладнює історико-документознавчу обробку й історичний аналіз кількісних відомостей. Проте статистичні дані й відповідні документальні джерела є важливою складовою пізнання історичного процесу, суспільних явищ і подій. З'ясування інформації таких документально-інформаційних ресурсів та її залучення до наукового обігу потребує всебічного аналізу через ідеологічну і політичну безальтернативність радянської тоталітарної системи, що стала визначальною у формуванні змістового наповнення документів. Інформацію документів цієї групи необхідно порівнювати з інформацією інших систем управлінської документації.

Розділ 4 «Об'єктивна нарація й авторська рефлексія в документах особового походження» присвячено дослідженню документально-інформаційних ресурсів з яскраво вираженою комунікаційною спрямованістю та рефлексією на тогочасні соціокультурні виклики; виявленню інформації з зафіксованих особистих міркувань, суб'єктивного бачення дійсності, власних почуттів та сприйняття подій в умовах війни.

В історичному документознавстві й архівознавстві чільне місце посідає вивчення документів особистої соціальної комунікації, їх видове розмаїття. Документи особового походження партизанського та підпільного рухів зберігають фонди архівних установ, державні документальні колекції, велику частину з них опубліковано для широкого загалу дослідників істориків й

документознавців. Визначено, що за своєю комунікаційною спрямованістю авторська нарація в документах особового походження має характеристики автокомунікативності, міжособової фіксованої адресної комунікації, а також виділяються документи з нефіксованим адресатом.

Інформаційність автокомунікативних документів особового походження актуалізовано у вивченні проблеми формування і діяльності партизанських загонів та підпільних груп, відмічено психоемоційну специфіку такого виду ресурсу. Групу документів представляють щоденники, автобіографії та інші архівні матеріали, що містять біографічні свідчення учасників партизансько-підпільних подій Другої світової війни, орієнтованих передусім на внутрішньособову комунікацію. Встановлено, що дослідницька робота з документами особового походження передбачає жорсткий аналіз даних, критику та перехресну перевірку свідчень, яка дає можливість введення їх у науковий обіг.

Суб'єктивність інформації, власні думки та судження, допустимі спотворення сприйняття навколишньої дійсності, представили події, явища з точки зору очевидця-учасника, репрезентуючи світобачення тогочасної людини. Такі документальні ресурси зберігають здебільшого особові фонди центральних і регіональних архівів. З'ясовано, що великий пласт названого документального масиву опубліковано окремими тематичними виданнями та вміщено у загальних збірниках документів.

Документи міжособової фіксованої адресної комунікації, представлено у колекціях державних архівних та музейних установ України і вони виправдано займають окреме місце серед документів особового походження. Свого часу листування учасників та очевидців Другої світової війни як джерело особової інформації не отримало належного висвітлення, не має стійких архівних комплексів і розпорошено в особових фондах партизанів та військовиків.

Соціально-історична інформація цього виду документа засвідчує високий ступінь емоційності, правдивість переживань, суб'єктивність оцінок фактів і подій, висвітлення побутових проблем та емоцій, що невластиве управлінському документообігу. Такі документи розкривають особливості воєнної тематики, свідчать про складні відносини серед партизанів, психологічні переживання тилової повсякденності та специфіку бойової діяльності. Визначено, що з-поміж документально-інформаційних ресурсів, опрацьованих нами, приватного листування стосовно партизансько-підпільного руху мало, але в них відображено специфіку бойової діяльності, налагодження зв'язків із населенням, можливість комунікації учасника партизанського руху та підпільної організації з навколишнім світом. Незмінним залишається факт важливості такої інформації у листах інших соціальних груп населення (військовиків, остарбайтерів та ін.).

Мемуарну спадщину руху Опору як документів особового походження збережено не тільки в архівних фондах. Більшість спогадів пройшла археографічне опрацювання і була опублікована окремими виданнями, збірками спогадів радянських військовиків, партизанів та підпільників, тематичними збірниками очевидців та ін. Із залученням сучасної методології

заідеологізовані твори отримують нове прочитання й осмислення історичної картини Другої світової війни. Доповнюють дослідження перспективні для вивчення документи зарубіжних сучасників воєнних подій. Мемуари містять відомості про конкретні події та відображають внутрішній світ людини в умовах війни, очевидні й приховані сподівання громади тощо. Конкретизовано, що повний ідеологічний контроль мемуарних видань радянського періоду не дозволив авторам спогадів та очевидцям зберегти власну ідейну незалежність. Після закінчення війни задокументовані спогади партизанських командирів і рядових партизанів використовували переважно з метою міфологізації окремих історичних сторінок радянського руху Опору, публікували у пропагандистських цілях до певних ювілейних дат, задля формування ідеологічної картини і бачення подій війни.

Обґрунтовано, що аналіз документальної інформації з нефіксованим адресатом включає вивчення особливостей автора документів – пам'ять, увага, тип сприйняття подій, характер і умови праці, доступність до користування іншими даними. Під час аналізу документального ресурсу необхідно враховувати допустимі помилки пам'яті автора, її стійкість чи здатність до розсіювання. Варто зважати, що мемуарна література несе суб'єктивний характер, основним джерелом якої є пам'ять автора.

Залучення особових документальних свідчень є виправданим у проведенні дослідження теми та формування його цілісного представлення. Загалом документи особового походження є групою документально-інформаційних ресурсів, функцією яких є встановлення міжособової комунікації, автокомунікації, соціальної комунікації з нефіксованим адресатом, що у документованій формі висвітлює самоусвідомлення особи в умовах війни й становлення відносин у радянському суспільстві.

У розділі 5 «Аудіовізуальні документи як об'єкт історико-документознавчого пізнання» розглянуто аудіовізуальні документальні ресурси інформації, представлені кінозаписами, фотозаписами та фонозаписами. Встановлено, що особливим атрибутом такого документального контенту історичних свідчень є можливість подавати історичні події у вигляді статичних та динамічних зорових образів реальної дійсності.

Опрацювання такого особливого джерела інформації як кінодокументи потребує застосування не лише історико-документознавчих і архівознавчих, загальноісторичних методів, а й спеціальних прийомів аналізу, розроблених мистецтвознавцями. Варто враховувати можливий факт замовлення і постановочність аудіовізуальних документів, за допомогою яких вибудовували потрібний ідеологічно-патріотичний фон у суспільстві, формували історичні міфи і кліше.

Зазначено, що сприйняття інформації кінодокументного ресурсу можливе через візуальний, слуховий, інтелектуальний канали сприйняття інформації. Вивчаючи візуальну картину радянського партизанського та підпільного руху в кадрах кінохроніки, формується рухома образна реконструкція історичних подій. Важливим є дотримання в роботі із зображальними аудіодинамічними документальними ресурсами основних засад та специфічних принципів

інформаційного вивчення. Встановлено, що документально-публіцистичні жанри кінодокументів мають соціально-історичний потенціал для дослідника. Кінохроніка воєнних років, фільми ігрового та документально-публіцистичного жанрів, дозволяють створити уявлення про значущість аудіовізуальних документів для візуалізації історичних подій. Нині відтворення емоційної атмосфери минулої епохи відбувається за допомогою телевізійних виражальних засобів, головними дійовими особами яких виступають людина-учасник і віддалений від подій Другої світової війни реципієнт. Кінодокументи акумулюють в собі відомості різних видів документально-інформаційних ресурсів, що робить їх особливим і яскравим візуалізованим відображенням воєнної соціально-історичної дійсності.

Із-поміж документів цієї групи важливе значення належить тогочасним художнім та публіцистичним фільмам, а також відеоконтенту, підготовленому в повоєнний період з використанням ґрунтовного аналізу документів, свідчень усної історії очевидців й учасників подій партизанського і підпільного спротиву. Вивчаючи зображальні документальні ресурси, слід дотримуватися основних засад та принципів аналізу і критики документів. В окремих тематичних дослідженнях варто використовувати інформацію, отриману з інших видів джерел писемного чи аудіовізуального типу, з метою об'єктивного панорамного відображення дійсності.

Акцентовано увагу також на властивостях фотодокументів, зумовлених їх унікальною інформаційною цінністю та широкими пізнавальними можливостями. Створені безпосередньо на місці події, вони виступають незаангажованими фотосвідченнями, допомагають реконструювати минуле. Фотодокументи архівних фондів України за роки війни презентують багату зорову статичну інформацію, яку слід вивчати і залучати до наукового обігу. Фотографії є складним для дослідження історичним документом, оскільки, крім реєстраційних номерів, необхідних текстових супроводів, вони здебільшого не мають. Через це фотодокументи потребують розшифрування й залучення додаткових свідчень інших документальних ресурсів. Наголошено, що специфіка зображувального статичного документального носія інформації полягає в зоровому сприйнятті закодованих у певних образах соціально-історичних відомостей та дає можливість доповнити, проілюструвати історичні факти і події радянського руху Опору, побачити їх у буквальному розумінні.

Окремо в аудіорекострукції подій Другої світової війни представлено фонодокументи як різновид аудіовізуального типу документального інформаційного ресурсу. Фонозаписи, які сприймаються через аудіальний канал сприйняття інформації, відтворюють особливі аспекти подій минулого, які не можуть бути зафіксовані в іншому виді документів, мають важливе значення для уточнення відомих фактів. Такий вид аудіального інформаційного документа має відмінний від інших метод фіксації, зберігає цінну динамічну звукову соціально-історичну інформацію про події військово-політичного життя і радянського партизансько-підпільного спротиву на окупованих територіях під час Другої світової війни. Враховуючи специфіку фонодокументів, їх вивчення потребує встановлення автентичності,

оригінальності, достовірності інформації, виявлення змістової домінанти, механізму й дієвості.

ВИСНОВКИ

У процесі роботи над темою дисертаційного дослідження вирішено наукові завдання, які послідовно розкривають сформульовану мету, виявлено закономірності формування й функціонування різних видів документально-інформаційних ресурсів радянського руху Опору, встановлено специфіку їх зовнішніх і внутрішніх характеристик, особливості документально-інформаційного наповнення.

Підсумки реалізованих завдань дослідження документально-інформаційних ресурсів радянського партизанського та підпільного руху Другої світової війни в Україні узагальнено у висновках і положеннях:

1. У вивченні стану історико-документознавчого, архівознавчого розроблення теми дисертації встановлено, що проблема наукового виявлення, систематизації, комплексного аналізу, з'ясування інформативності документально-інформаційних ресурсів радянського партизанського та підпільного руху на українських землях не отримала належного незаангажованого висвітлення. Розгляд закономірностей освоєння документів радянського руху Опору показав, що з розпадом СРСР і соціально-політичними змінами був започаткований новітній дискурс переосмислення змістового наповнення архівних документів і комплексу праць радянської історіографії. У науковий обіг впроваджено зарубіжні теоретико-методологічні засади документаційної науки, архівознавства. Тренди інформаційно-аналітичної роботи з документальними ресурсами Другої світової війни реалізовано з позицій об'єктивності, комплексності, плюральності, антропоцентризму, ретроспективності. Адаптація української науки до світового ціннісного та глобального соціокомунікаційного простору вимагає дотримання сучасної методології історичного документознавства у вивченні подій Другої світової війни. Реалізація національної політики декомунізації, переосмислення подій радянської історії, історіографічних набутоків, відкриття доступу до архівних фондів актуалізувала темарій Другої світової війни, уможливила залучення документальних ресурсів минулого до масиву джерел інформації радянського руху Опору задля їх цілісного і всебічного аналізу та синтезу, спричинила виявлення, класифікування, впровадження в науковий обіг документів партизанського та підпільного руху. Сучасний методологічний досвід роботи з документальними інформаційними ресурсами сприяє руйнуванню упередженості у висновках й підпорядкування історії Другої світової війни вимогам політичної кон'юнктури, утверджує принцип наукової об'єктивності у висвітленні минулого, потребу використання документально-інформаційного ресурсу у формуванні історико-документознавчого бачення радянського руху Опору.

2. Реалізовано документознавче, архівознавче, сутнісно-змістове й інформаційно-комунікаційне опрацювання документально-інформаційних

ресурсів організації та діяльності радянських партизанських формувань і підпільних організацій. Загалом комплекси документів архівних, музейних і бібліотечних сховищ дозволяють сформувані обґрунтовані підходи історико-документознавчої концепції типологізації і дослідження джерел інформації радянського руху Опору. Інформаційне середовище, техніко-технологічні досягнення зумовили зміну форми і трансформацію змісту документа, нових обставин утворення документальних ресурсів і сприйняття документної інформації минулого. З'ясовано, що радянська історична наука вплинула на відображення ознак доби, сформувала кон'юнктурне трактування змістових домінант історичного документа.

Можна стверджувати, що нині відкритість перспектив науково-дослідної роботи уможливорює історико-документознавче освоєння ресурсів усіх учасників Другої світової війни, які представлені у сховищах архівних установ різного рівня, а також тематичних зібраннях бібліотечних і музейних закладів України. Зауважено, що більшої актуальності темарію війни надає доступність історичних документів зарубіжних архівних установ, що дозволяє переосмислити події руху Опору з позицій комплексності. Так, кожен із використаних у дослідженні видів документів має властиві йому внутрішні і зовнішні ознаки, породжені метою, специфікою створення і функціонування, управлінську скерованість, інформаційний вимір, комунікаційну спрямованість, особливості зберігання, ступінь автентичності й достовірності. Такі підходи до вивчення документа сприяли вирішенню завдань і формуванню уявлень про документально-інформаційних ресурсів радянського руху Опору.

3. Освоєння документально-інформаційних ресурсів сприяло виробленню спеціального інструментарію опрацювання історичних документів. Визначено необхідність застосування історико-документознавчих і архівознавчих методів. Концепційне осмислення теми дослідження реалізовано з використанням наукових засад історичного документознавства, архівознавства, методів соціокомунікаційного дослідження, логіки, філософії історії. Цілісне бачення документально-інформаційного вираження радянського спротиву досягнуто синтезом радянської, зарубіжної та української концепцій.

Наукова критика документів забезпечена ефективними методами з обґрунтованою доцільністю їх застосування, що дозволило виявити якісні, кількісні, ціннісні характеристики документально-інформаційних ресурсів, які з'явилися в тогочасному й післявоєнному суспільному середовищі. Комплекс методів і принципів наукового пошуку дозволив установити ієрархічні управлінські зв'язки за допомогою документів, виявити їх тематичну спорідненість, з'ясувати інформаційний потенціал, викласти комунікаційні особливості.

4. Розкриваючи послідовно визначені завдання, сформульовано основу теоретичних знань про документально-інформаційний ресурс, що охоплює соціально-історичні особливості й аспекти буття документа як феномена часу та реального об'єкта пізнання. Проведене дослідження зумовило вивчення теоретичних основ документа, дозволило створити цілісне бачення зовнішніх і внутрішніх ознак документа як джерела інформації та засобу комунікації,

особливості документально-комунікаційної системи діяльності суспільства у воєнний час. Узгоджено термінологічний ряд вихідних понять проблемного дослідження – «документ», «документально-інформаційний ресурс» тощо.

Документально-інформаційні ресурси партизанського та підпільного руху класифіковано за принципами походження, належності, певними внутрішніми і зовнішніми ознаками, каналом сприйняття інформації документів, типологізацією документів. До типу службового документального ресурсу інформації зараховано управлінську документацію. До типу аудіовізуальних – кінодокументи, фотодокументи, аудіозаписи. Установлено, що парадигмальні основи дослідження документованих форм історичної інформації виражають її гносеологічну сутність, трансляцію у просторі та часі, здатність засвідчувати події минулого. Це є основою розуміння тогочасних інформаційних процесів, фактів, явищ. Реалізація прикладних історико-документознавчих аспектів теми дозволила узагальнити воєнно-політичні обставини створення, функціонування та зберігання документальної інформації Другої світової війни, виявити потенціал спеціальних видів документів, встановити характерні ознаки інформаційної складової історичного документа, структуру і функцію документального корпусу.

Розкрито комунікаційні зв'язки як неодмінний атрибут соціуму для задоволення потреб суспільства в інформаційному забезпеченні та створенні конкретних видів документів. Пошукова наукова робота в межах документальної спадщини уможливила встановлення закономірностей організації, виникнення і розвитку документованих форм інформації у воєнний період, сприяла напрацюванню й упровадженню в дослідження методів соціального моделювання, дозволила розкрити інформаційно-комунікаційну структуру радянського суспільства через документаційну динаміку, змодельовати вплив інформації на суспільство.

5. Унаслідок проведеної типологізації документально-інформаційних ресурсів радянського руху Опору засвідчено видову різноманітність управлінської документації. Обставини німецько-радянської війни позначилися на документообігові, за яких зміст і форма управлінських документів регламентувалися компартійними органами, органами безпеки та внутрішніх справ, військовими структурами тощо. Безпосередні історичні процеси перебудови держави на військовий лад, перетворення функцій і зміни структури влади спричинили утруднення документообігу, виявлення ознак, внутрішніх і зовнішніх характеристик для встановлення класифікаційних схем.

Загалом інформаційне значення організаційно-розпорядчих документів як виду управлінської документації залежить від цінності зафіксованих свідчень, функційному значенні для структурних одиниць спротиву у Другій світовій війні. Обґрунтовано, що помітна кількість організаційно-розпорядчої документації радянського руху Опору зумовлює необхідність її внутрішньовидової класифікації. Інформаційний потенціал організаційної документації дозволяє визначити порядок діяльності, структуру, завдання, форми партизансько-підпільної діяльності; розпорядча відображає регламентування управлінської діяльності; протоколи і стенограми фіксують

процеси, факти та явища; службове листування представляють листи, телеграми, радіограми, телефонограми, шифрограми.

Документально-інформаційні ресурси з управлінським функціоналом представлені також і інші видами документів у межах теми. Так, за своєю структурою, викладом завдань, цілями й очікуваними результатами виокремлено планові документи. В обліковій документації зафіксовано обрахунок матеріально-технічного оснащення, особового складу, бойових операцій і трофеїв; виконання планових завдань бойової діяльності партизанів засвідчує контрольна-звітна документація та дані статистичного характеру. У цілому управлінська документація відображає різні напрями і рівні реалізації управлінських функцій.

6. Дослідження документально-інформаційних ресурсів радянського руху Опору сформувало необхідність залучення інформації документів особового походження, які структуровано за спрямованістю соціокомунікаційних зв'язків. Виділено документи автокомунікативні, адресної комунікації з фіксованим та з нефіксованим адресатом. Така документальна інформація відображає особистісні аспекти життя в умовах воєнної участі партизанів і підпільників та представлена у вигляді спогадів, приватного листування, щоденників, автобіографій, нотаток, іншими документами особового походження. Археографічне опрацювання таких документів дозволяє залучати їх до наукового обігу, позначає документальну сутність, визначає історико-документознавчі атрибути документа як джерела інформації, встановлює інформаційну цінність і комунікаційну спрямованість.

Проте, зважаючи на вади пам'яті мемуариста, віддалення від історичної події, у зміст цих документів можливе проникнення зовнішнього впливу цензурування і заангажованість авторсько-редакційного погляду. Це потребує застосування методів критичного аналізу й перевірки інформації, зіставлення її з іншими видами документально-інформаційних ресурсів. Розкрито ступінь представленості в державних архівних, музейних, бібліотечних фондах і колекціях, інформаційно-комунікаційного потенціалу, його скерованість, необхідність з'ясування формальних зовнішніх і внутрішніх ознак, автентичність, достовірність документів особового походження як рефлексії на соціокультурне середовище. Залучена до наукового дослідження група документів особового походження надає відомості конкретної події, розкриває напрями громадської думки радянської доби, що не відображені в інших архівних документах.

7. У результаті вивчення масиву документальних ресурсів виявлено, що радянський рух Опору широко представлений аудіовізуальними документами, які класифіковано за способом технічної, технологічної фіксації інформації, носієм інформації, формами документальної ретроспекції і супровідної документації. Аудіовізуальні документальні ресурси віддзеркалюють історичну дійсність, пов'язану з радянським спротивом у німецькому тилу чи підпіллі. Вони транслують події у вигляді динамічних зорових образів, фіксують деталі і властивості та становлять важливе значення для уточнення вже відомих фактів, отриманих з інших джерел. Варто брати до уваги, що багато документів мають

постановочний характер, часто формують відмінну дійсність і міфологізовану картину буття.

Виявлено особливості вивчення візуалізованого соціально-історичного потенціалу фотодокумента, специфіка якого полягає у зоровому статичному сприйнятті закодованої в образах інформації. Аудіальні документи є своєрідною формою аудіореконструкції минулого, мають власний спосіб фіксації інформації, зберігають цінну інформацію про події військово-політичного життя. Соціально-історичний інформаційний потенціал та можливості кінофотофонових документів доповнюють, ілюструють факти і явища, показують їхню динаміку, дозволяють об'єктивувати соціально-історичні особливості епохи, ідеологічні якості, фон зображення, авторський задум, мету створення аудіовізуального документа.

8. Використання в науковому пошуку теоретичних основ і методологічних прийомів історичного документознавства дозволило встановити загальні особливості та специфіку залучених документів у вивченні документально-інформаційних ресурсів радянського руху Опору. Систематизація ресурсів за видовим принципом дозволила залучити до консолідованого документального корпусу писемні й аудіовізуальні джерела інформації. У роботі виявлено характерні особливості документально-інформаційних ресурсів, їх склад, зміст, з'ясовано цінність документа як феномена часу, джерела інформації, засобу комунікації, документально-інформаційні можливості щодо розкриття політичних, соціально-економічних, правових та інших аспектів побутування у воєнний час. Опрацювання комплексу архівних документально-інформаційних ресурсів дозволило відтворити соціально-історичну дійсність воєнних років, здійснити реконструкцію ієрархічної структури та документаційно-комунікаційних зв'язків у радянському русі Опору, суспільстві, державі.

Заслуговують уваги документальні джерела інформації – усні історії, що зберігають психологічні аспекти світосприйняття, мають соціальний характер відображеної історичної інформації. Із метою подальшої реалізації дослідницьких викликів варто активізувати археографічну роботу, задля укладання узагальнених тематичних документальних оглядів, архівних каталогів і покажчиків українських і зарубіжних архівних установ з історії радянського руху Опору, створення відповідних баз даних в е-середовищі.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ: Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації

Монографії:

1. Ковальська Л.А. Джерелознавчий дискурс історії радянського Руху Опору (1941–1945 рр.). – Донецьк-Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. – 462 с. – ISBN 978-966-924-028-6. – URL: <https://goo-gl.su/ex10VE9>

Рецензія: Іваницька О. П. Рецензія на наукову монографію: Ковальська Л. А. Джерелознавчий дискурс історії радянського Руху Опору (1941–1945 рр.). – Донецьк-Вінниця: ТОВ «НІЛАН-ЛТД», 2015. – 462 с. // Наукові записки Тернопільського

національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка [Серія: Історія]. – Тернопіль. – 2015. – Вип. 2 (Ч. 4). – С. 159–160.

2. Ковальська Л.А., Добров П.В. Сільське господарство Донбасу в роки Великої Вітчизняної війни (1941–1945 рр.). – Донецьк: Видавництво ДонНУ, 2008. – 300 с.

Здобувачу належить авторство основної теоретичної частини, тексту Розділів 1, 2, 3, 4 та Висновків монографії.

Статті, опубліковані в наукових фахових виданнях України:

3. Ковальська Л.А. Методологічні засади дослідження Руху Опору в Україні в роки Великої Вітчизняної війни // Наука. Релігія. Суспільство. – 2011. – № 2. – С. 61–64.

4. Ковальська Л.А. Джерелознавча парадигма історії радянського Руху Опору в Україні в роки Великої Вітчизняної війни // Історичні записки. – Луганськ, 2011. – Вип. 30. – С. 69–73.

5. Ковальська Л.А. Історіографія радянського Руху Опору в роки Великої Вітчизняної війни: становлення регіональних наукових шкіл // Нові сторінки історії Донбасу. – Кн. 20. – Донецьк: ДонНУ, 2011. – С. 38–48.

6. Ковальська Л.А. Проблеми періодизації історіографії радянського Руху Опору в роки Великої Вітчизняної війни // Наука. Релігія. Суспільство. – 2011. – № 4. – С. 42–46.

7. Ковальська Л.А. Джерела та історіографія з історії повсякденності радянського Руху Опору в роки Великої Вітчизняної війни // Гілея. – Київ, 2011. – Вип. 54 (№ 11). – С. 29–32.

8. Ковальська Л.А. Кількісні методи дослідження Руху Опору в Україні (1941–1944 рр.) // Гілея. – Київ, 2011. – Вип. 46 (№ 4). – С. 115–119.

9. Ковальська Л.А. Окупація та опір сільського населення Донбасу в роки Великої Вітчизняної війни // Історичні і політологічні дослідження. – Донецьк: В-во ДонНУ, 2011. – № 1–2 (47–48). – С. 43–47.

10. Ковальська Л.А. Фотодокументи як історичне джерело з історії радянського Руху Опору в роки війни (1941–1945 рр.) // Гілея. – Київ, 2012. – Вип. 59. (№ 4). – С. 234–237.

11. Ковальська Л.А. Кінодокументальні джерела з історії Великої Вітчизняної війни // Наука. Релігія. Суспільство. – 2012. – № 1. – С. 15–18.

12. Ковальська Л.А. Кіноджерельний масив як аудіовізуальне свідчення партизансько-підпільної боротьби 1941–1945 рр. // Історичні записки. – Луганськ, 2012. – № 33. – С. 97–100.

13. Ковальська Л.А. Партизанський різновид військового мистецтва в роки Великої Вітчизняної війни // Гуржіївські історичні читання: Зб. наук. праць. – Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2012. – Вип. 5. – С. 249–251.

14. Ковальська Л.А. Соціальна стратифікація радянського партизансько-підпільного руху в роки війни // Історична пам'ять: Зб. наук. праць. – Полтава, 2012. – № 28. – С. 63–70.

15. Ковальська Л.А. Художня публіцистика як джерело з історії радянського Руху Опору в роки війни: всеукраїнський та регіональний аспекти // Нові сторінки історії Донбасу. – Кн. 21. – Донецьк: ДонНУ, 2012. – С. 37–47.
16. Ковальська Л.А. Документи особового походження учасників партизанських, підпільних та військових формувань років війни у регіональних фондосховищах України // Історичні і політологічні дослідження. – Донецьк: В-во ДонНУ, 2012. – № 1 (49). – С. 98–109.
17. Ковальська Л.А. Фонодокументи та музично-фольклорна група джерел з історії радянського Руху Опору в роки війни // Історичні і політологічні дослідження. – Донецьк: ДонНУ, 2012. – № 2 (50). – С. 26–32.
18. Ковальська Л.А. Художні фільми як історичне джерело з історії партизансько-підпільної боротьби в роки Великої Вітчизняної війни // Гілея. – Київ, 2013. – Вип. 69 (№ 2). – С. 110–114.
19. Ковальська Л.А. Сучасні документальні фільми з історії Руху Опору в роки війни як зображальний тип історичного джерела // Грані історії. – Горлівка, 2013. – № 6. – С. 274–286.
20. Ковальська Л.А. Архівні джерела з історії партизансько-підпільного руху Донеччини років війни // Нові сторінки історії Донбасу. – Кн. 22. – Донецьк: ДонНУ, 2013. – С. 118–131.
21. Ковальська Л.А. Архівні джерела з історії партизансько-підпільного руху Луганщини років Великої Вітчизняної війни // Гуржіївські історичні читання: Зб. наук. праць. – Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2013. – Вип. 6. – С. 85–88.
22. Ковальська Л.А. Архівні джерела з історії партизансько-підпільного руху Дніпропетровської області років війни // Гілея. – Київ, 2013. – Вип. 71 (№ 4). – С. 294–298.
23. Ковальська Л.А. Специфіка аналізу теледокументалістики як джерела з історії Руху Опору в роки Великої Вітчизняної війни // Історичні і політологічні дослідження. – Донецьк: ДонНУ, 2013. – № 1 (51). – С. 40–45.
24. Ковальська Л.А. Архівні джерела з історії партизансько-підпільного руху Сумщини років Великої Вітчизняної війни // Історичні і політологічні дослідження. – Донецьк: В-во ДонНУ, 2013. – № 2 (52). – С. 119–125.
25. Ковальська Л.А. Внесок партизан і підпільників Донбасу в перемогу в Великій Вітчизняній війні: джерела з історії // Історичні і політологічні дослідження. – Донецьк: В-во ДонНУ, 2013. – № 3 (53). – С. 7–21.
26. Ковальська Л.А. Мемуарна та військово-теоретична література як джерело з історії радянської партизанщини // Вісник ДонНУ. – Серія Б. Гуманітарні науки. – № 1–2. – Донецьк-Вінниця: ДонНУ, 2014. – С. 317–326.
27. Ковальська Л.А. Історичні джерела з історії партизансько-підпільного руху років війни архіву Харківської області // Гілея. – Київ, 2014. – Вип. 91. – С. 136–141.

Статті у фахових виданнях, які включено до міжнародних наукометричних баз, та у виданнях іноземних держав:

28. Ковальская Л.А. Ретроспективные источники по истории партизанского и подпольного движения Украины в годы Великой Отечественной войны // Приволжский научный вестник. Научно-практический журнал. – Ижевск: Экоинвест, 2013. – № 6 (22). – С. 53–57.

29. Ковальська Л.А. Мемуари учасників радянського партизансько-підпільного руху як історичне джерело // Історичні і політологічні дослідження. – Донецьк-Вінниця: В-во ДонНУ, 2014. – № 3–4 (57–58). – С. 171–181.

30. Ковальська Л.А. Джерела особового походження з історії радянського партизанського та підпільного руху // Вісник Черкаського університету. Серія. Історичні науки. – Черкаси: ЧНУ ім. Богдана Хмельницького, 2016. – № 1. – С. 70–81.

31. Ковальська Л.А. Листування як історичне джерело особового походження // Гілея. – Київ, 2017. – Вип. 126 (№ 11). – С. 130–133.

32. Kovalska L. Information technologies as the newest social paradigm of the life of youth // International journal of new economics and social sciences. – Warsaw, 2018. – Volume 7, No. 1. – URL: <https://go-gl.com/PsP2>

33. Ковальська Л.А. Інформативність та ретроспективність технічно-графічних документів Другої світової війни в архівах України // Intercultural Communication. – 2018. – № 1 (4). – С. 177–193.

34. Ковальська Л.А. Документна комунікація користувачів архівної інформації // Intercultural Communication. – 2019. – № 6 (1). – С. 231–248.

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

35. Ковальська Л.А. Джерела з історії радянського Руху Опору в Україні (1941–1943 рр.) // Наукова конференція ДонНУ за підсумками роботи за 2009–2010 рр. – Т. 2. – Сусп.-гуман. науки: Матеріали наукової конференції. – Донецьк: Цифрова типографія, 2011. – С. 193–194.

36. Ковальская Л.А. Антифашистское сопротивление населения Донбасса в исторических источниках (1941–1943) // Всерос. науч. конф. «Война в истории и судьбах народов юга России»: Сб. статей и материалов конф. (1–2 июня 2011 г.). – Ростов-на-Дону: ЮНЦ РАН, 2011. – С. 347–351.

37. Ковальська Л.А. Історія повсякденності радянських партизан в роки Великої Вітчизняної війни (огляд джерел) // III Всеукр. наук. конф. «Людина у структурах повсякдення в історії України»: Збірник матеріалів конференції. (23–24 листопада 2011 р., Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля). – Луганськ, 2011. – С. 70–72.

38. Ковальская Л.А. Агитация советского Движения Сопротивления в годы Великой Отечественной войны // VII Междунар. науч. конф. «Проблемы истории массовых политических репрессий в СССР»: Сб. статей и материалов конференции. (5-6 ноября 2011 г.). – Краснодар: Экоинвест, 2012. – С. 421–425.

39. Ковальська Л.А. Джерела з історії руху Опору в фондах архівів Донбасу // Наукова конференція ДонНУ за підсумками роботи за період 2011–2012 рр. – Т. 2. – Сусп.-гум. науки: Мат. наук. конф. – Донецьк, 2012. – С. 176.

40. Ковальська Л.А. Історичні джерела про партизансько-підпільний рух років Великої Вітчизняної війни // Міжнародна наукова Інтернет-конференція «Тоталітаризм у повоєнній Європі» (30 квітня 2013 р.). – Горлівка, 2013. – URL: <http://forlan.-org.ua>

41. Ковальська Л.А. Джерела правового характеру в системі інформаційної діяльності // II Міжнародна науково-практична конференція «Інформація та соціум»: Збірник матеріалів конференції (26–27 травня 2017 р.). – Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2017. – С. 31–34.

42. Ковальська Л.А. Інформативність та ретроспективність технічно-графічних документів Другої світової війни в архівах України // Міжнародна наукова інтернет-конференція «Сучасні тенденції міжкультурної комунікації». Університет єврорегіональної економіки ім. Альчіде де Гаспері. (Варшава, Польща, 25 квітня 2017 р.). – Варшава, 2017. – С. 62–64.

43. Ковальська Л.А. Соціокультурний феномен історичного джерела: методологічні рефлексії // Наукова конференція «Київські філософські студії-2018»: Матеріали наук. конф. (17–18 травня 2018 р.). – К., 2018. – С. 18–22.

44. Ковальська Л.А. Доступ до архівних документів: ретроспективні комунікаційні потреби споживача архівної інформації // III Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні тенденції міжкультурної комунікації: безпека держави та людини». Університет єврорегіональної економіки ім. Альчіде де Гаспері. (27 грудня 2018 р.). – Варшава, 2018. – URL: <https://google.com/GIP>

45. Ковальська Л.А. Документне джерело як об'єкт пізнання документології // Міжнародна наукова конференція «Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі»: Збірник матеріалів конференції (16–19 травня 2019 р.). – К., Київський національний університет культури і мистецтв. – 2019. – С. 88–90.

46. Ковальська Л.А. Класифікування управлінських документних джерел. Наук. конф. проф.-виклад. складу, наукових співробітників і аспірантів ДонНУ імені Василя Стуса за підсумками науково-дослідної роботи за період 2018–2019 рр.: Матеріали наукової конференції. – Вінниця, 2019. – С. 167–168.

47. Ковальська Л.А. Джерелознавче групування управлінських та інших видів документів Другої світової війни // IV Міжнародна науково-практична конференція «Інформація та соціум»: Збірник матеріалів конференції (7 червня 2019 р.). – Вінниця, ДонНУ імені Василя Стуса, 2019. – С. 16–18.

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

48. Ковальська Л.А. Наслідки німецького окупаційного господарювання у сільському господарстві Донбасу в роки Великої Вітчизняної війни // Наука. Релігія. Суспільство. – 2009. – № 2. – С. 39–43.

49. Ковальська Л.А. Українське суспільство в роки незалежності України: проблеми формування // Історичні і політологічні дослідження. – Донецьк: Видавництво ДонНУ, 2009. – № 2 (42). – С. 216–221.

50. Ковальська Л.А. Аграрний Донбас в роки Великої Вітчизняної війни: навчальний посібник; гриф МОН, Лист № 1/11–10600 від 17.11.2010 р. / Л.А. Ковальська, П.В. Добров. – Донецьк: ДонНУ, 2010. – 170 с.

Здобувачу належить авторство основної теоретичної частини, 1-4, 6-8 текстових структурних одиниць навчального посібника.

51. Ковальська Л.А. Історія України: навчально-методичний посібник / Л.А. Ковальська, Г.Є. Ковальський, П.В. Добров. – Донецьк: ДонНУ, 2011. – URL: <http://posibnyk.dn.ua/>

Здобувачу належить авторство основної теоретичної частини, що відповідає п'ятдесяти відсоткам тексту навчально-методичного посібника.

52. Ковальська Л.А. Практикум з історії України для студентів неісторичних спеціальностей. / Л.А. Ковальська, І.В. Пятницькова. – Вінниця: ДонНУ, 2016. – 92 с.

Здобувачу належить авторство основної теоретичної частини, що відповідає п'ятдесяти відсоткам тексту посібника.

53. Kovalska L. Autocommunicative nature of the documents of personal origin (1941-1945) // Library Science. Record Studies. Informology. – Kyiv, 2018. – Vol. 3. – P. 24–31.

54. Kovalska L. Methodology of archivistics research of thematic complexes of files // Library Science. Record Studies. Informology. – Kyiv, 2018. – Vol. 4. – P. 64–71.

АНОТАЦІЇ

Ковальська Л.А. Документально-інформаційні ресурси радянського руху Опору в Україні (1941–1944 рр.). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук за спеціальністю 27.00.02 – документознавство, архівознавство (27 – соціальні комунікації). – Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського, Національна академія наук України, Київ, 2019.

У дисертаційній роботі з позицій історико-документознавчої, архівознавчої парадигм обґрунтовано методологічний інструментарій дослідження теми дисертації; залучено підходи і принципи загальнонаукової, історичної, документознавчої, архівознавчої методологічних систем, умотивовано впровадження спеціальних методів історико-документознавчого дослідження. Поглиблено студіювання теми завдяки залученню теоретичних праць з історичного документознавства, архівознавства та проблемної історіографії. Означено текстологічну та візуальну інформативність, ретроспективні комунікаційні властивості документів.

Проаналізовано атрибути феномену документально-інформаційного ресурсу, встановлено видові особливості документів, що відклалися в діяльності партизансько-підпільного руху, запропоновано їх класифікаційну схему, з'ясовано управлінські, соціально-комунікаційні, інформаційні аспекти та особливості впливу на розвиток суспільних цінностей, моралі, мотивів, стереотипів людської поведінки. Встановлено специфіку видового розмаїття документально-інформаційних ресурсів, що підвищило ефективність освоєння

масиву джерел інформації і відтворення соціально-історичної реальності Другої світової війни.

Досліджено передумови функціонування управлінської документації в умовах воєнних дій, аргументовано класифікаційну схему різних видів документів, розкрито інформаційно-комунікаційний потенціал корпусу управлінської документації за темою дослідження. Визначено інформаційно-комунікаційну спрямованість документів особового походження. Виявлено методологічні особливості встановлення інформативності аудіовізуальних документів партизансько-підпільних реалій.

Ключові слова: документ, управлінський документ, аудіовізуальний документ, документ особового походження, документально-інформаційний ресурс, архів, історичне документознавство, архівознавство, соціальна комунікація, радянський рух Опору, Друга світова війна.

Ковальская Л.А. Документально-информационные ресурсы советского движения Сопротивления в Украине (1941–1944 гг.). – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора исторических наук по специальности 27.00.02 – документоведение, архивоведение (27 – социальные коммуникации). – Национальная библиотека Украины имени В.И. Вернадского, Национальная академия наук Украины, Киев, 2019.

В диссертационной работе с позиций историко-документоведческой, архивоведческой парадигм обосновано методологический инструментарий исследования темы диссертации; привлечено подходы и принципы общенаучной, исторической, документоведческой, архивоведческой методологических систем, мотивированно внедрение специальных методов историко-документоведческого исследования. Углублено изучение темы благодаря привлечению теоретических работ исторического документоведения, архивоведения и проблемной историографии. Отмечено текстологическую и визуальную информативность, ретроспективные коммуникационные свойства документов.

Проанализированы атрибуты феномена документально-информационного ресурса, установлены видовые особенности документов, которые отложились в деятельности партизанско-подпольного движения, предложена схема их классификации, выявлены управленческие, социально-коммуникационные, информационные аспекты и особенности влияния на развитие общественных ценностей, морали, мотивов, стереотипов человеческого поведения. Установлена специфика видового разнообразия документально-информационных ресурсов, что повысило эффективность освоения массива источников информации и воспроизведения социально-исторической реальности Второй мировой войны.

Исследованы предпосылки функционирования управленческой документации в условиях военных действий, аргументировано классификационную схему различных видов документов, раскрыт информационно-коммуникационный потенциал корпуса управленческой

документации по теме исследования. Определена информационно-коммуникационная направленность документов личного происхождения. Выявлены методологические особенности определения информативности аудиовизуальных документов партизанско-подпольных реалий.

Ключевые слова: документ, управленческий документ, аудиовизуальный документ, документ личного происхождения, документально-информационный ресурс, архив, историческое документоведение, архивоведение, социальная коммуникация, советское движение Сопротивления, Вторая мировая война.

Kovalska L.A. Documentation and Information Resources of the Soviet Resistance Movement in Ukraine (1941–1944). – The qualification scientific work with the rights of the manuscript.

Thesis for a Doctorate Degree in History: Specialty 27.00.02 – Document Science, Archivistics (27 – Social Communications). – National Academy of Sciences of Ukraine, Vernadsky National Library of Ukraine, Kyiv, 2019.

The thesis justifies the methodological tools of research of the dissertation topic from the standpoint of historical, documentary and source study paradigms. The approaches and principles of general scientific, general historical, source-study methodological systems are involved, the introduction of special methods of historical, documentary and the social communication research is motivated. The studying of the topic's historiography was made more profound due to the involvement of theoretical works on historical documentation and source studies to establish the completeness of the scientific development of a set of documentary sources. There were noted the textual and visual informativity value, retrospective communication properties of the combining past and present.

The attributes of the phenomenon of the documentary source are analyzed, the typological peculiarities of the documentary array of partisan-underground movement are established and their classification scheme is proposed. The administrative, social and communicatory, informational aspects of the documentary corps and the features of its influence on the development of social values, morality, motives and stereotypes of human behavior in the difficult war conditions are clarified. The specificity of various types of documentary sources with the use of documentary methods and techniques has been established that increased the efficiency of developing an array of sources and reproducing the socio-historical reality of the war years. The documentary complex of the partisan-underground movement has been studied as an object of reality and an information phenomenon of the historical era.

The processing of a set of documents for archival, museum and library repositories made it possible to form well-grounded scientific and methodological approaches to the documentary-source study concept of typologizing and studying documentary sources of the Soviet resistance movement. It was found that socio-historical reality as well as scientific and technological achievements led to a change in form, transformation of the content of the document, the emergence of new conditions for the formation of documentary sources. An array of documents of partisan and underground movement is classified according to the principle of their origin, and persistent typical signs.

The prerequisites for the functioning of the administrative documentation in the conditions of hostilities are investigated; the classification scheme of various types of documents is argued; the informative and communicative potential of the array of organizational and administrative documentation as well as records management documentation on the research topic is disclosed. The informational and communicative orientation of documents of personal origin and the press is defined as a reflection on the sociocultural environment, and specific differences between such documents. Such documentary sources provide information on a specific information event, reflecting the directions of social thought of the historical era, complement the overall picture with a personal touch. Methodological features of establishing the information content of audio-visual documents of partisan-underground realities as a specific object of documentary-source knowledge are revealed. Audiovisual documents have inherent features, the specifics of functioning and the level of information content, communication orientation, features of origin and preservation, authenticity and reliability, which made it possible to solve the planned tasks and form an idea of the documentary initial construct of the Soviet resistance movement.

Keywords: document, management document, audiovisual document, document of personal origin, documentary information resource, archive, historical record keeping, archival studies, social communication, Soviet resistance movement, World War II.